12. *Porter M. E.* Competitive Strategy: Techniques for Analysing Industries and Competitor. – N. Y. Free Press, 1980. – 396 p.

Сафонова В. Е. Предпринимательская деятельность государственного вуза как фактор его конкурентоспособности

В статье исследованы понятие «предпринимательская деятельность вуза» и «позабюджетная деятельность вуза», сущность и содержание его предпринимательской деятельности. Определены противоречия, вызванные развитием предпринимательской деятельности вуза и концептуальные подходы к управлению его предпринимательской деятельностью.

Ключевые слова: предпринимательская деятельность, позабюджетная деятельность, высшее учебное заведение, конкурентоспособность, финансовые ресурсы.

Saphonova V. Y. Entrepreneurial activity of state higher educational institution, as factor his competitive ability

In the article concept"entrepreneurial activity of higher educational institution" and"off-budget activity of higher educational institution", essential and content his entrepreneurial activity had researched. Contradictions, which are induced development of entrepreneurial activity of higher educational institution and conceptual approaches to his entrepreneurial activity had determined.

Key words: entrepreneurial activity, off-budget activity, higher educational institutions, competitive ability, financial resources.

Череда І. С.
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

В статті досліджена проблема глобалізації як суспільно-економічного процесу, її передумови, особливості і форми прояву. Розглянуто теоретичні і методологічні концепції економічної глобалізації, її суперечливий вплив на національні економіки, галузі сучасного виробництва та світовий економічний розвиток в цілому.

Ключові слова: глобалізація, нові суб'єкти світового господарства, концепції глобалізації, форми прояву глобалізації, суперечливий вплив глобалізації, переваги та недоліки глобалізації.

Актуальність проблеми. Глобалізація, яка набрала силу в кінці XX – на початку XXI століття, стала вже реальністю і позначається як на долі кожної людини, так і цілих суспільств. Водночас вона створила і певні проблеми. Тому не випадково, що до неї прикута пильна увага науковців, політиків. Глобалізація протилежно оцінюється представниками різних наукових шкіл, політичних партій і рухів.

Вагомий внесок у дослідження розвитку теорії і практики глобалізації, її наслідків зробили такі вчені-економісти як О. Білорус, В. Власов, А. Гальчинський, А. Філіпенко, Д. Лук'яненко, О. Каніщенко, О. Гаврилюк, А. Старостіна, Л. Камінська, С. Соколенко та інші. Проте ряд питань все ж залишається недостатньо з'ясованими або не знаходять однозначного вирішення через складність проблеми.

Метою статті є поглиблене вивчення теоретичних і практичних питань глобалізації, її неоднозначності впливу як на національні економіки, так і на міжнародні економічні відносини в цілому. Актуальним питанням сьогодення є пошук і наукове обґрунтування форм і механізмів реалізації глобалізаційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін "глобалізація" з'явився на

сторінках словників порівняно недавно. Він походить від французького *global (всесвітній)* і вживається для характеристики сучасних планетарних процесів. Використання його в назвах наукових праць протягом останнього десятиріччя, за підрахунками вчених, збільшилось у десятки разів, проте вчені по-різному підходять до визначення як самої суті глобалізації, так і її значення та наслідків.

З одного боку, здійснюються спроби тлумачення глобалізації як об'єктивного економічного процесу, що охоплює економіку, політику, культуру та інші сфери. З іншого – вона розглядається як штучне, насильницьке явище, що формується під тиском економічно розвинутих країн з метою вирішення власних потреб.

У теоретико-методологічному плані різноманітність поглядів щодо глобалізації можна згрупувати у три наукові концепції: структуральну, кон'юнктурну та конструктивістську. [9] Структуральна теорія розглядає глобалізацію як необхідний, неминучий процес, спричинений економічними, технологічними та політичними чинниками. Згідно з кон'юнктурною концепцією головні риси глобалізації визначаються окремими обставинами, що залежать від зміни умов внутрішнього та зовнішнього оточень, їхньої взаємодії. Конструктивістська теорія базується на ідеях, що характеризують її як випадковий, непередбачений та невизначений процес, змістом якого є мотивації, інтереси, ідеї. Безумовно, що зазначені теорії відображають важливі аспекти глобалізації, зосереджуючи увагу на її рушійних силах або на структурних характеристиках шляхів втілення ідей глобалізації у світовому господарському просторі.

Розглянемо принципові ознаки глобалізації як суспільно-економічного процесу. Сьогодні існує сотні різних визначень глобалізації, що віддзеркалює складність і неоднозначність цього процесу. Узагальнюючи наявні визначення слід наголосити на тому, що під глобалізацією слід зрозуміти новий етап світового розвитку, що характеризується різким прискоренням темпів інтернаціоналізації усіх сфер суспільного життя (економічної, політичної, соціальної, духовної). Отже, її сутність полягає у посиленні єдності,системної цілісності світового господарства на основі поглиблення планетарних інтеграційних процесів. Це передбачає якісні та кількісні ознаки, які характеризують розгортання економічної глобалізації, зокрема, такі:

1) Зростаюча взаємозалежність економік різних країн;

2) Усе більша цілісність та єдність світового господарства, в основі якого лежить посилення відкритості національних ринків;

3) Поглиблення міжнародного поділу та кооперації праці.

Помітно збільшується кількість країн, що долучаються до процесу глобалізації. Особливим динамізмом характеризувалися до останнього часу нові індустріальні країни Азії та окремі держави Латинської Америки. Розвивається тенденція до формування глобальної цивілізації зі спільними уподобаннями й суспільною усвідомленістю, зароджуються основи міжнародного громадського суспільства. Проте спостерігається і протистояння цьому процесові з боку різноманітних політичних, релігійних, профспілкових неурядових організацій[1].

У світовому господарстві з'являються нові суб'єкти, які значною мірою впливають на розвиток економічного співробітництва між країнами, а відповідно і на процеси економічної глобалізації. Такими новими суб'єктами є:

1) міжнародні організації:

а. Міжнародний валютний фонд (МВФ);

[1] У даний час найбільш представницькою глобалізацією антиглобалістичної спрямованості є Світовий соціальний форум, який пропонує альтернативу неоліберальній моделі глобалізації.

b. Світовий банк;
c. Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД);
d. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО);
e. Міжнародна організація праці (МОП);
f. Світова організація торгівлі (СОТ);
2) країни Великої вісімки;
3) регіональні економічні та фінансові організації;
4) багатонаціональні корпорації;
5) інституціональні інвестори (пенсійні та інвестиційні фонди, страхові компанії);
6) неурядові організації;
7) великі міста;
8) окремі видатні особистості (науковці, лауреати Нобелівських премій, відомі фінансисти, підприємці та ін.).

Щодо значення великих міст, слід зауважити, що, наприклад, в одному лише Токіо виробляється товарів і надається послуг удвічі більше, ніж у всій Бразилії.

Економіка глобалізується внаслідок виникнення нових форм конкуренції, за яких зростаюча кількість суб'єктів світогосподарських зв'язків не має певної державної приналежності

Отже, глобалізація стає постійно діючим чинником внутрішнього і міжнародного економічного життя.

Водночас глобалізація справляє суперечливий вплив як на національні економіки, так і на світовий господарський розвиток в цілому. З одного боку, вона розширює можливості країн у системі міжнародного поділу праці, з іншого боку, глобальні процеси значно загострюють конкурентну боротьбу, що становить загрозу для країн із низькими і середніми доходами.

Від глобалізації, насамперед, виграють промислово розвинуті країни, багаті люди, країни-експортери капіталу, технологій, міжнародні фірми-лідери. Програють же країни з односторонньою недостатньо розвинутою економікою, слабкою інфраструктурою, дрібні підприємці, нестабільні верстви населення.

Таким чином, за незаперечних переваг глобалізації слід ураховувати її неоднозначність, різноспрямованість дії на різні групи країн і галузі сучасного виробництва. У процесі структурних глобальних трансформацій, що поступово поширюються на світовий економічний простір, домінують галузі обробної промисловості та сфери послуг. Сюди ж здійснюється перелив капіталу та кваліфікованої робочої сили. Інші галузі (наприклад, вугільна промисловість) відчувають гострий дефіцит факторів виробництва, посилюється їхній депресивний стан.

Найбільша загроза від глобалізації насувається на велику кількість країн, що розвиваються, бо саме вони відчувають гостру нестачу людського капіталу, господарської інфраструктури. Для більшості з них характерними є відсталість розвитку продуктивних сил, перевага в економіці сільського господарства, багатоукладність економіки з великою питомою вагою докапіталістичних укладів, низький життєвий рівень.

Промислово розвинуті країни отримують найбільшу вигоду від глобалізації шляхом торгівлі, інвестицій, доступу до зовнішніх джерел ресурсів тощо.

Глобалізація відкриває нові можливості для кримінальних груп, відмивання "брудних грошей", підпільної економіки, торгівлі наркотиками.

Однак негативні наслідки глобалізації – це результат сучасного бурхливого

розвитку і непідготовленості суспільства до її регулювання. Викликана ринковими системами, вона сама по собі не забезпечує ні справедливості, ні соціального прогресу, ні усунення нерівності, і вимагає великої відповідальності як від національних урядів, так і від міжнародних інститутів по відверненню негативних наслідків. Особлива роль покладається на ООН, яка є унікальним механізмом розробки принципів і норм, необхідних для використання глобалізації для розвитку економіки і підвищення добробуту людей.

Розгортання процесу глобалізації відбувається, насамперед, на економічній основі і має свої іманентні форми прояву. Вони отримують втілення у:

• збільшенні обсягів та диверсифікації структури міжнародної торгівлі;

• міжнародних прямих і портфельних інвестиціях;

• зростанні ролі знань, технологій, менеджменту, маркетингу.

Середній обсяг світового експорту товарів і послуг упродовж 1981-1990 рр. XX століття становив 2,683 млрд. дол. США, у наступному десятилітті – 5,736 млрд. дол., а сьогодні він перевищує 1,5 млрд. дол.

Зростає відкритість економік більшості країн світу, що сприяє їхній активній участі у процесах глобалізації. Так, у країнах ОЕСР частка експорту товарів і послуг (% до ВВП) сягає 70% і більше; у країнах із середнім доходом близько третини ВВП реалізується на зовнішніх ринках. Високу зовнішньоторговельну квоту має і Україна, що вимагає врахування в економічній політиці суперечливого впливу глобалізації як на господарський розвиток, так і на національну безпеку держави.

Протягом 1999-2008 рр. середньорічні темпи зростання світового ВВП, за оцінками, становлять 4,4 %, а світової торгівлі – 8 %, що вказує на поглиблення міжнародного поділу праці та підвищення рівня економічної глобалізації. Провідні позиції у світовому експорті посідають індустріально розвинуті країни (близько 2/3 усього експорту); питома вага країн, що розвиваються, становить понад 30 %, країни Південно-східної Європи та СНД – трішки більше 3 % світового експорту.

Важливою ознакою розвитку міжнародної торгівлі, що діє всупереч процесу глобалізації, є її регіоналізація, коли торговельні потоки спрямовуються до країн, об'єднаних торговельними угодами різного характеру. Нині найбільшим регіональним угрупуванням є Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АПЕК), частка якого у міжнародній торгівлі становить майже 50 %; на другому місці – Європейський Союз із часткою світової торгівлі 37,3 %; третю сходинку посідає північноамериканське регіональне об'єднання НАФТА, на яке припадає 19,5 % світового торговельного обороту. Південноазіатське регіональне угрупування держав АСЕАН має 6,4 %, а латиноамериканське МЕРКОСУР – 1,4 % міжнародної торгівлі.

Одним із найяскравіших сучасних проявів процесу глобалізації є швидке зростання світового фінансового ринку. Якщо в 1992 р. щоденний обсяг операцій з купівлі-продажу іноземних валют становив 880 млрд. дол., то в 1995 р. цей показник зріс до 1,3 трлн. дол. За оцінками, в даний час щоденний обсяг фінансових трансакцій сягає 2 трлн. дол.

Суперечливість процесу глобалізації підтверджується й тим, що нерівномірно розвиваються окремі сегменти фінансових відносин та неоднаковим їхнім впливом на економічний розвиток окремих груп країн. Наприклад, сукупні прямі іноземні інвестиції мають усталену тенденцію до зростання. Якщо у 2000 р. було зафіксовано 1 трлн. 280 млрд. дол. ПІІ, то нині загальна сума інвестицій перевищує 10 трлн. дол. Основна частка (2/3) інвестиційних потоків припадає на 10 найбільш приймальних

країн, тоді як 100 країн, що розвиваються, отримують лише 1 % глобальних ПІІ.

Економічний розвиток України також пов'язаний зі значними залученнями іноземних інвестицій, позитивна динаміка яких засвідчує збільшення їхнього сукупного обсягу. Якщо у 2002 р. іноземними інвесторами у підприємства України біло вкладено 4,9 млрд. дол. США прямих інвестицій, то у 2008 р. їх загальний обсяг становив 46,81 млрд. дол.

Однією зі складових глобалізації є формування та розвиток багатонаціонального підприємництва на основі розширення та диверсифікації діяльності транснаціональних фірм і корпорацій. Вони, зокрема, контролюють половину світової торгівлі готовими виробами, велику частину торгівлі послугами, 80 % посівних площ, котрі спеціалізуються на експорті сільськогосподарської сировини. На них припадає близько 7 % міжнародного технологічного обміну, ноу-хау, патентів, ліцензій.

Отже, глобальна фірма є головним суб'єктом багатонаціонального виробництва. Вона об'єднує в одному організаційному, фінансовому, технологічному режимі процес виробництва продукції, міжнародні трансакції, управління, маркетинг, наукові й технологічні дослідження та інші елементи стратегічної діяльності.

Показником ступеня розвитку глобалізації є міжнародна міграція робочої сили. Нині, за даними Міжнародної організації праці, понад 190 млн. осіб працюють за межами своїх країн і ще 20 млн. перебувають як біженці чи політемігранти, щорічно емігрує близько 1,5 млн. осіб і майже 1 млн. знаходять тимчасовий притулок в інших країнах.

Згаданий глобалізаційний фактор є одним із найсуперечливіших у системі сучасного світового розвитку. Спостерігається кількісне зростання еміграційних процесів і збільшення впливу зарубіжної робочої сили. Так, в окремих країнах кількість іммігрантів перевищує корінне населення. У Кувейті їх налічується 60 % від загальної кількості, в Об'єднаних Арабських Еміратах – 75 %. У Люксембурзі некорінне населення становить 89 %, а в Нідерландах – 25 %.

Висновки. Глобалізація стала однією з вирішальних ознак сучасної світової системи. Вона охоплює практично всі галузі суспільного життя, включаючи економіку, політику, соціальну сферу, культуру, екологію, безпеку тощо.

Сьогодні всі країни світу різною мірою причетні до процесу глобалізації, який найефективніше проявляється в розвинутих державах. Економічно слабкі країни є найбільш вразливими й часто беззахисними перед дією глобальних економічних, фінансових, технологічних та інших чинників. Усе це потребує створення національних і міжнародних механізмів, які пом'якшували б негативний вплив глобалізації на внутрішній і світовий економічний розвиток.

Незважаючи на всі вади глобалізації, абсолютна більшість країн світу не бажає бути повністю вилученою із цих процесів. Це стосується і України. Сучасні тенденції світового розвитку ставлять перед Україною нові проблеми та потребують від неї активної участі в їх вирішенні.

Глобалізація – це об'єктивний процес всесвітньої інтеграції, новий етап розвитку людства. Тому, слід свідомо прийняти виклики глобалізації як нову умову розвитку та процесу і активно використовувати ці нові умови. Єдино можливою відповіддю людства на виклики і загрози глобалізації є світова солідарність, єднання світу, глобальна демократія.

Використані джерела:

1. *Білорус О. Г., Мацейко Ю. М.* Глобальна перспектива і сталий розвиток. (системні маркетологічні дослідження). – К. : КНЕУ, 2005. – 492 с.
2. *Гальчинський А. С.* Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти. – К. : Либідь, 2006. – 312 с.
3. *Філіпенко А. С.* Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність. – К. : Знання, 2007. – 670 с.
4. *Соколенко С. І.* Глобалізація і економіка України. – К. : Логос, 2006. – 568 с.
5. *Старостіна А., Каніщенко О.* – Суперечливі шляхи економічної глобалізації // Економіка України. – 2008. – № 5.
6. *Панфілова М.* – України в глобальному торговельному та інвестиційному середовищі // Економіка України. – 2009. – № 6.
7. *І'оловін М.* Вплив фінансової глобалізації на грошово-кредитну політику: теоретичні аспекти і реакція на фінансові кризи // Економіка України. – 2009. – № 2.
8. *Шишков Ю.* Регионализация и глобализация мировой экономики: альтернатива или взаимодополнение // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. – № 8.
9. *Hill J. R.* Global Political Economy. – Oxford University Press/ 2005/ – P. 225

Череда И. С. Глобализация мировой экономики

В статье исследована проблема глобализации как общественно-экономического процесса, ее предпосылки, особенности и формы проявления. Рассмотрены теоретические и методологические концепции экономической глобализации, ее противоречивое влияние на национальные экономики, отрасли современного производства и мировое экономическое развитие в целом.

Ключевые слова: глобализация, новые субъекты мирового хозяйства, концепции глобализации, формы проявления глобализации, противоречивое влияние глобализации, преимущества и недостатки глобализации.

Chereda I. S. Globalization of world economy

Problem of globalization as a social-economic process, its pre-condition, feature and form of display are explored in this article. Theoretical and methodological conceptions of economic globalization, its contradictory influence on national economies, industries of modern production and world economic development, are considered on the whole.

Key words: globalization, new subjects of world economy, conception of globalization, form of display of globalization, contradictory influence of globalization, advantage and lacks of globalization.

Шевчук В. О.
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

В статті розглянута проблема фінансування сфери освіти України, зокрема сучасний стан фінансування ВУЗів та перспективи цього процесу.

Ключові слова: освіта, фінансування освітньої галузі, джерела фінансування освіти, фінансові ресурси вищих навчальних закладів, додаткові джерела фінансування закладів вищої освіти.

Постановка проблеми. Демократизація освіти, орієнтація на особистість – усе це залишається серед пріоритетів урядової політики і, зокрема, проекту Національної